

کارتل بین‌المللی

International Cartel

کارتل بین‌المللی موافقت‌نامه‌ای است بین عرضه‌کنندگان یک کالا در کشورهای گوناگون (یا گروهی از دولت‌ها) در بازار انحصار چندجانبه که با هدف تسلط بر بازار یک کالای خاص از طریق تضعیف یا از بین بردن رقابت در بازار آن کالا تشکیل می‌شود و با توافق روی محدود کردن تولید و صادرات کالا، تثبیت قیمت و تعیین قلمرو فعالیت هریک از اعضا، تلاش می‌کند سود سازمان را به حداکثر برساند یا آن را تا حد امکان افزایش دهد (سالواتوره، ۱۳۸۵: ۲۸۵؛ ویس، ۱۹۸۷: ۱۳۹۵).

موافقت‌نامه‌های کارتل بین‌المللی بین جنگ‌های جهانی اول و دوم منعقد شدند. کارتل‌ها در اواخر دهه ۱۹۳۰ در اوج خود بودند و ۴۰ تا ۵۰ درصد تجارت جهانی را با قیمت‌گذاری انحصاری تحت تأثیر قرار دادند. در همین حال، ایالات متحده سختگیری‌هایی را علیه کارتل انجام داد و بدین ترتیب شرکت‌های آمریکایی از مشارکت در کارتل‌های بین‌المللی منع شدند. اغلب کارتل‌ها، به‌ویژه مواردی که شرکت‌های آلمانی در آن‌ها شریک بودند، در جنگ جهانی دوم منحل شدند، اما برخی همچنان به حیات خود ادامه دادند (Britannica, ۲۰۱۹; The Editors of Encyclopedia ۵۰: ۲۰۱۶). Lee). اگرچه کارتل‌های داخلی در آمریکا غیرقانونی بوده و در اروپا نیز بسیار محدود است، اما با قدرت بین‌المللی کارتل‌ها نمی‌توان به‌آسانی مقابله کرد، زیرا این سازمان‌ها تحت قلمرو قانونی و قضایی هیچ کشوری قرار نمی‌گیرند (سالواتوره، ۱۳۸۵: ۲۸۵). مهم‌ترین کارتل‌های بین‌المللی در حمل‌ونقل دریایی، ماشین‌آلات و تجهیزات، محصولات شیمیایی، فلزات آهنی و غیرآهنی و نفت ایجاد شده‌اند. معروف‌ترین کارتل بین‌المللی در حال حاضر سازمان اوپک (سازمان کشورهای صادرکننده نفت) است که با محدود کردن تولید و صادرات موفق شد تا قیمت نفت را بین سال‌های ۱۹۷۳ تا ۱۹۷۴ به چهار برابر

افزایش دهد (سالواتوره، ۱۳۸۵: ۲۸۵). با وجود این، طباطبائی‌اتابک و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی نظریه کارتل بودن اوپک را بررسی کرده و نشان داده‌اند که در بلندمدت بین تولید اعضای اوپک و تولید کل اوپک رابطه معنی‌داری وجود ندارد. همچنین، نتایج مطالعه مذکور حاکی از این است که تولید اوپک تعیین‌کننده قیمت‌های جهانی نفت نبوده، بلکه این رابطه علیت معکوس است و قیمت‌های جهانی نفت تعیین‌کننده تولید اوپک است (طباطبائی‌اتابک و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۴۸). مثال دیگر سازمان حمل‌ونقل هوایی بین‌المللی (یاتا) است، این سازمان یک کارتل بزرگ خطوط هوایی بین‌المللی است که سیاست‌ها، مقررات و کرایه‌های مربوط به پروازهای هوایی بین‌المللی را به‌طور سالیانه تعیین می‌کند (سالواتوره، ۱۳۸۵: ۲۸۵).

در کارتل‌های بین‌المللی به‌طور معمول توافق در این رابطه در سطح دولت‌ها صورت می‌گیرد (برای مثال، اوپک)، اما در عین حال می‌توان این نوع موافقت‌ها را در بین تولیدکنندگان خصوصی نیز مشاهده کرد (مثل توافق بین بنگاه‌های بین‌المللی دست‌اندرکار تجارت تنباکو در دهه ۱۸۸۰ و نیز کارتل ایجادشده برای کنترل کرایه حمل راه‌آهن در همان دوره) (گاندولفو، ۱۳۸۰: ۲۲۲).

از آنجاکه قدرت هر کارتل به توانایی آن در محدود کردن تولید و صادرات بستگی دارد، هر یک از عرضه‌کنندگان تمایل دارند که خارج از کارتل به فعالیت پرداخته و یا با توسل به نیرنگ، به فروش نامحدود کالا با قیمتی کمتر از قیمت کارتل بپردازند. این واقعه به‌طور آشکار در دهه ۱۹۸۰ رخ داد و باعث کدورت خاطر اعضای اوپک شد، در آن زمان قیمت‌های بسیار بالای نفت باعث شد تا اکتشاف و تولید نفت از سوی کشورهای غیرعضو (نظیر انگلستان، نروژ و مکزیک) به‌طور جدی دنبال شود. افزایش عرضه نفت به دنبال اکتشاف و تولید بیشتر به‌همراه سیاست حمایت از منابع طبیعی باعث کاهش در تقاضای محصولات نفتی شد. در نتیجه، قیمت‌های نفت در دهه ۱۹۸۰ در مقایسه با دهه ۱۹۷۰ به شدت کاهش یافت (سالواتوره، ۱۳۸۵: ۲۸۶-۲۸۵).

به‌طور کلی، شرایط موفقیت کارتل‌های بین‌المللی عبارتند از: کشش پایین تقاضای کل جهانی، کشش پایین عرضه تولیدکنندگان غیرعضو کارتل، سهم بالای کارتل در بازار جهانی کالا و احترام گذاشتن اعضای کارتل به تصمیمات رسمی کارتل در مورد قیمت و مقدار تولید. شرط آخر برای بقای عمر کارتل ضروری است. کارتل برای بقای خود لازم است به انحای مختلف (اقتصادی، سیاسی یا هر شکل دیگر) اعضای منفرد را وادار به تبعیت از تصمیمات رسمی کند. انحلال کارتل‌های بین‌المللی تنها به دلیل وجود اعضایی غیر وفادار نیست (گاندولفو، ۲۰۰۵: ۱۳۸۰). اغلب کارتل‌های بین‌المللی شکست می‌خورند، زیرا تعداد معدودی از بازارهای دنیا شروط فوق را به شکل مطلوب دارا هستند (Pindyck and Rubinfeld, ۲۰۰۵: ۵۲۶).

کتاب‌شناسی

سالواتوره، دومینیک (۱۳۸۵). *نظریه‌ها و سیاست‌های اقتصادی بین‌الملل*، ترجمه حمیدرضا ارباب، چاپ هفتم، تهران: نشر نی.
طباطبائی‌اتابک، سیدمحمدشهاب، محمدی، تیمور و خورسندی، مرتضی (۱۳۹۶). «قدرت بازاری اپک: آزمون وجود رفتار همکارانه اعضای اپک با رویکرد ARDL»، *پژوهش‌نامه اقتصاد انرژی ایران*، ۶ (۲۳): ۱۳۳-۱۵۱.

گاندولفو، ژیان کارلو (۱۳۸۰). *تجارت بین‌الملل*، ترجمه مهدی تقوی و تیمور محمدی، تهران: پژوهشکده امور اقتصادی.

Lee J.S. (۲۰۱۶). *Defining a Cartel and Analyzing Its Effects*, In: Strategies to Achieve a Binding International Agreement on Regulating Cartels, Springer, Singapore.

Pindyck, R. and Rubinfeld, D. (۲۰۰۵). *Microéconomie, Edition française dirigée par Michel Sollogoub*, ۶^e édition, Paris: Pearson Education France.

The Editors of Encyclopaedia Britannica (۲۰۱۹). "Cartel", *Encyclopædia Britannica*, inc.

Weiss L.W. (۱۹۸۷) Cartel. In: Palgrave Macmillan (eds) *The New Palgrave Dictionary of Economics*. Palgrave Macmillan, London.

کیومرث شهبازی

هیئت علمی گروه اقتصاد دانشگاه ارومیه